

DINAMIKA VOLILNE KAMPANJE

Ob pogledu na rezultate dinamike volilne kampanje leta 1994 je treba razlikovati dve ravni: prvič, obstaja stran ponudbe strank, ki skušajo volilcem sporočiti svoje poglede na svet (Klingemann, Hofferbert in Budge, 1994). Drugič, obstaja stran povpraševanja volilcev, ki se odločajo o politični usmeritvi nacije. Analiza dinamike volilne kampanje zato vključuje opis programskih ponudb strank ter njihovo politično delo, kot ga percipirajo volilci, ki skupno definirajo najresnejše politične probleme nacije. Če uporabimo modele racionalnosti volilcev, potem je mnenje volilcev o kompetentnosti strank odločilna povezava med percepcijami državljanov ter ponodbami strank.

Stranke se borijo za promocijo "svojih vprašanj" v kampanjskih komunikacijah. Ta vprašanja so povezana s programi posameznih strank, ki sestavljajo en del strankine identitete. Stranke imajo naraven interes, da bi oblikovale svoje delo na način, ki bi bil zanje najbolj koristen in v zvezi s tistimi vprašanji, kjer lahko pridobijo najvišjo oceno o stopnji svoje kompetentnosti; vendar pa njihovo sposobnost, da bi to dosegle, omejujejo drugi akterji. Definicija problemov, ki so najpomembnejši za nacijo, vključuje različne akterje. Mediji, eksperti in interesne skupine so močni udeleženci v tej igri; vsakega od njih vodijo lastni kriteriji racionalnosti. Zato mora opis dinamike volilne kampanje upoštevati poleg strank tudi druge akterje.

Uspeh postavljanja problemov (agenda setting) je odvisen tudi od pozornosti volilcev in njihovih pogledov. Politični dogodki v različni meri vplivajo na interese in vrednote volilcev. Že od volitev v Bundestag v kasnih šestdesetih letih vemo, da so stranke povezane s posebnimi programskimi stereotipi (Klingemann, 1983; 1986; Klinemann in Wattenberg, 1992; Kaase in Klingemann, 1994). Glavno opravilo strank je v tem, da s svojimi političnimi akcijami in govori med volilno kampanjo ponovno oživijo te stereotipe. Strankini stereotipi med publiko ter njihova ustrežna nasprotja v okviru stranke definirajo dolgoročno komponento volilne dinamike, ki se med volitvami le postopoma spreminja. Stranke prilagodi svoje ponudbe političnim okoliščinam nekih volitev; nekatere stvari poudarijo, drugih pa ne. Tako se ob vsakih volitvah postavlja naslednje vprašanje: kako uspešne so bile stranke pri ponovnem oživiljanju svojih stereotipov? Če hočemo odgovoriti na to vprašanje, moramo raziskati proces mobilizacije. Ta proces sodi v okvire srednjeročne ali kratkoročne komponente dinamike volilne kampanje; to je odvisno od vpliva dogodkov, inputa interesnih skupin, inputa medijev ter drugih ekspertov ter od spretnih akcij strank.

* Dr. Hans-Dieter Klingemann, redni profesor politologije na Freie Universität Berlin, direktor *Institutionen und sozialer Wandel*.

Pogled na dinamiko volilne kampanje torej zahteva usmeritev pozornosti na posebne značilnosti neke volilne kampanje. Ta dinamika je deloma odvisna od zunanjih dogodkov, ki so izven strankine kontrole, vendar pa usmerjajo pozornost ljudi na stranke in zahtevajo reakcije strank. Poleg tega je v super-volilnem letu (Superwahljahr) 1994 obstajala še posebna okoliščina, da je bilo 19 volitev na lokalnem, državnem, federalnem in evropskem nivoju, poleg tega pa še volitve predsednika federacije. Dirko med strankami so merili s pomočjo javnega mnenja ter s to serijo volitev. Ta serija zasluži našo posebno pozornost iz dveh razlogov. Prvič dajejo rezultati volitev uporabno informacijo volilcem, ki uporabljajo bližnjice pri svojem političnem odločanju (Popkin 1991). Volitve so za volilce dragocena priložnost, da lahko opazujejo sami sebe. Volilni izbor nekoga lahko raziskujemo v luči preferenc celotnega volilnega telesa. Zakaj naj bi racionalen volilec ignoriral glasove drugih ljudi v političnem svetu negotovosti ter nevarnosti. Posameznik lahko svoj lastni volilni izbor prilagodi informaciji o preferencah volilnega telesa. Tako lahko zaporedje volitev ustvari nek osnovni volilni trend. Drug razlog pa je povezan s samimi strankami. Za volilne cikle so značilni stroški za volilne kampanje strank, povečana polarizacija v političnem komuniciranju ter naraščajoče medijsko "pokrivanje" politike. Leta 1994 je serija volitev ustvarila okvir, ki je utesnjeval stranke. Mobilizacija volilcev zahteva, da pred volitvami povemo in naredimo prave stvari v pravih trenutkih. Po volitvah zmagovalci vidijo, da so se potrdile njihove prejšnje dejavnosti in strategije in morajo med svojimi privrženci prepričati demobilizirajočo evforijo. Premagane stranke pa morajo svariti pred prenagljeno posplošitvijo ter okrepiti svoja prizadevanja, da bi zmagale na naslednjih volitvah.

Zaradi posebnega značaja super-volilnega leta najprej preiskujemo, kako je volilna kampanja med volilnim ciklusom na splošno mobilizirala podporo privržencev. Potem preiskujemo, kako je prišlo do približevanja strank ter javnosti ob raznih zadevah v zvezi z volilno kampanjo leta 1994. Srečni smo, da imamo na razpolago enkratni vir podatkov kot temelj naše analize. Leta 1994 je German Research Foundation (DFG) financirala serijo raziskav javnega mnenja "Wahlstudie 1994" med vrstami volitev. Ti podatki nam omogočajo, da lahko spremljamo stališča in interese Nemcev na tak način, kot prej ni bilo mogoče.

¹ V raziskavi smo uporabili tedenske vzorce od prvega tedna leta 1994 pa vse do volitev. Povprečni tedenski vzorec je zajel 2500 respondentov, skupni vzorec pa več kot 100.000 respondentov. Terensko delo je vodila FORSA, Berlin in Dortmund.

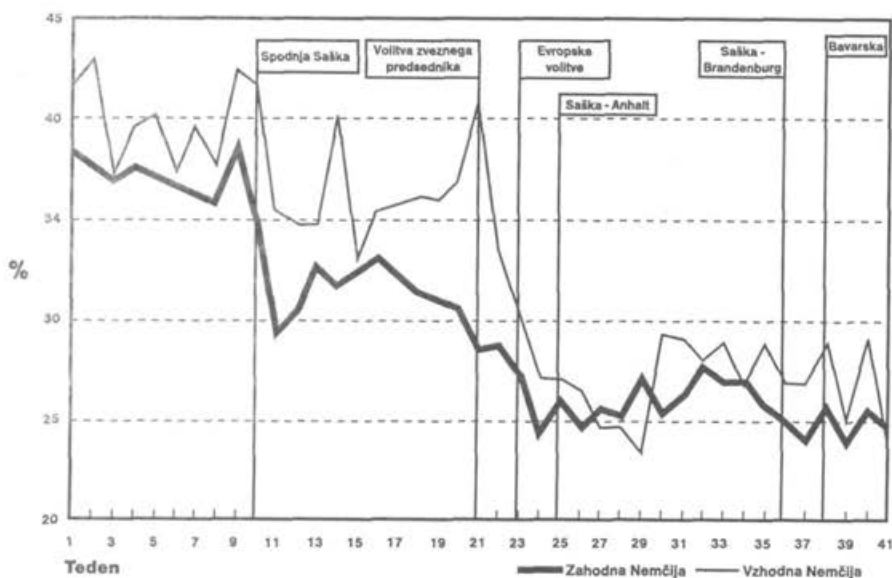
Ta raziskava je osrednji element "Wahlstudie 1994: Massenmedien und Wähler", ki jo je opravil Institut fuer Kommunikationssoziologie und -psychologie of the Free University Berlin, Zentralinstitut fuer sozialwissenschaftliche Forschung, Free University Berlin ter Wissenschaftszentrum Berlin fuer Sozialforschung. Projekt je financirala Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG) in so ga podprli FORSA ter Radio-Televizija Luxembourg (RTL).

Superwahljahr: mobilizacija volilcev

Pri raziskovanju glasovanja (voting research) na splošno velja, da se volilci spominjajo svojih prvih preferenc med volilno kampanjo, ki so strukturirale njihova stališča v trajne strankarske stereotipe. To je dolgoročna komponenta dinamike volilne kampanje: ponovna oživitev strankarskih stereotipov in splošno pripisovanje kompetentnosti strankam. Če se privrženci strank odmikajo od teh preferenc, se lahko odvrnejo od stranke. Ta tip mobilizacije je odvisen od tega, kako se ustvarja politična agenda ter kako poteka mobilizacija. To velja tudi za leto 1994.

Volilci so leta 1994 tesno spremljali delo medijev v zvezi z volitvami. Ko so volilce vprašali, katere so bile najbolj zanimive vsebine, o katerih so poročali mediji, je pri volilnih raziskavah leta 1994 neposredno pred volitvami dalo odgovor "volitve" od 40 do skoraj 80 odstotkov ljudi. Delo medijev je spodbujalo javnost, da se je bolj zapletla v politiko. Tako lahko pričakujemo, da bi se moral odstotek neodločnih zmanjšati ob približevanju volitev ter ob povečani dejavnosti medijev. Odstotek ljudi, ki ne morejo jasno povedati, katero stranko imajo najraje, je merilo za politično mobilizacijo.

Slika 8.1 Mobilizacija volilcev leta 1994: odstotek neodločnih volilcev ter ne-volilcev

Slika 8.1 nam kaže, da v zvezi z volitvami obstajajo trije jasni valovi mobilizacije. Na začetku leta lahko vidimo sledi nezadovoljstva s strankami (Parteienverdrossenheit). Skoraj 40 odstotkov volilcev je odgovorilo, da ni take stranke, ki jo

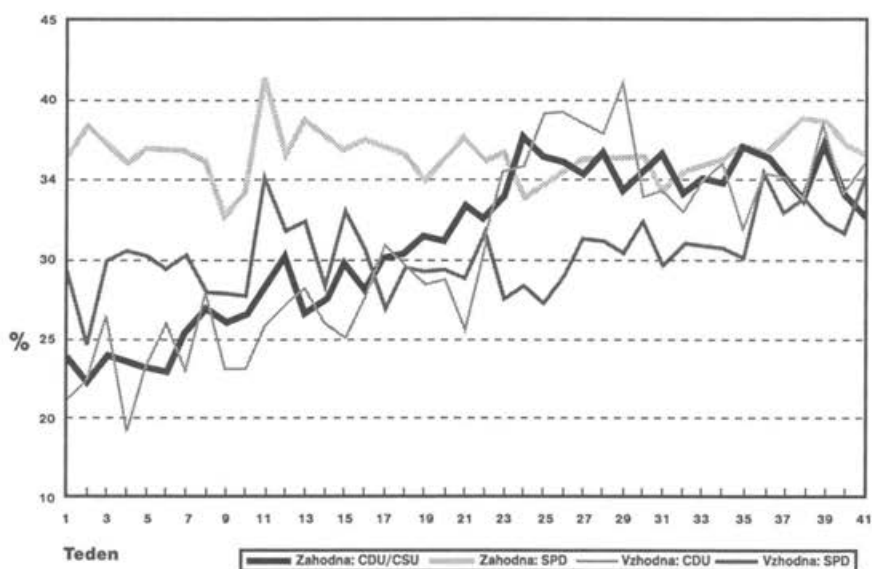
imajo raje kot druge, ali pa da ne bi želeli sodelovati pri volitvah. Tako obotavljaje je trajalo do volitev 13. marca na Spodnjem Saškem, ko je to ne-strankarstvo oslabelo. Nekaj tednov po volitvah na Spodnjem Saškem so nivoji mobilizacije nekoliko upadli. Drugi val mobilizacije sovpada z volitvami zveznega predsednika v maju. Od tedna, ko so volili predsednika, pa do tedna evropskih volitev (18. junija) se je odstotek ne-strankarstva zmanjšal bolj v Vzhodni kot v Zahodni Nemčiji. To nam pove, da je ta simbolični dogodek, kjer je bila javnost le posredno vključena, do neke mere vplival na volilce. Od te točke naprej je velika večina javnosti na vzhodu in zahodu izrazila nekatere volilne preference. Ugotovili smo tudi, da je mobilizacija spet nekoliko upadla nekaj tednov po tem mobilizacijskem valu. V Zahodni Nemčiji je tretji mobilizacijski val tekkel vzporedno z državnimi volitvami na Brandenburškem in Saškem v septembru. V zadnjih tednih volilne kampanje je bilo manj kot četrtnina Zapadnih Nemcev, ki niso izrazili svojih volilnih preferenc.

Razvoj volilnih preferenc nam nič ne pove o vsebini teh preferenc: kateri stranki je koristil mobilizacijski proces? Kako so se strankarske preference razvijale leta 1994? Sliki 8.2 in 8.3 nam kažeta velike razlike med strankami. Najbolj vzbuja pozornost izreden porast podpore glavni vladni stranki CDU/CSU v letu 1994. Če primerjamo krivuljo nestrakarstva (slika 8.1) s krivuljo privržencev CDU/CSU (slika 8.2), se pokaže, da so bili ljudje, ki so bili nezadovoljni s politiko vlade, privrženci CDU, ki so se v letu 1994 vrnili k CDU/CSU. Ta mehanizem ni neverjeten, saj obstajajo visoke psihološke pregrade, ki ovirajo spreminjanje strankarskih preferenc. To pomeni, da so ljudje, ki so bili nezadovoljni z delom CDU/CSU, najprej prešli v ambivalenten položaj nestrakarstva, potem pa so jih med volilno kampanjo leta 1994 spet mobilizirali za stranko CDU/CSU.²

V tej splošni sliki je nekaj nepravilnosti. Majhen skok pri sedmem tednu je na primer posledica zborovanja stranke CDU v Hamburgu. Vendar pa imamo vtis, da se kaže v razvoju strankarskih preferenc nek trend.

² To hipotezo je potrdila tudi raziskava o vprašanju strankarskih odpadlicev. CDU/CSU si je v letu 1994 nabrala "nove" volilce med potencialnimi volilci CDU/CSU iz leta 1990.

Slika 8.2 Glasovalni nameni za CDU/CSU ter SPD

Od začetka tretjega tedna v letu 1994 naprej se je podpora stranki CDU/CSU stalno povečevala. Po volitvah zveznega predsednika se je stopnja naraščanja še hitreje povečala. Po evropskih volitvah je proces mobilizacije volilcev CDU/CSU začasno oslabil; zadnji upad se je zgodil malo pred federalnimi volitvami. V zadnjih dveh tednih kampanje za volitev Bundestaga je CDU/CSU izgubljala volilce.

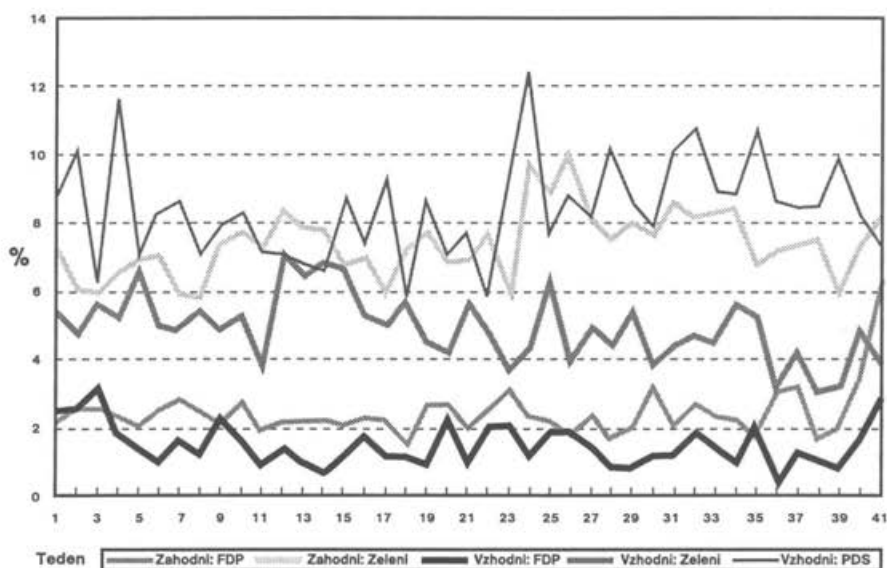
Ta slika se močno razlikuje, ko gre za preference stranke SPD (slika 8.2). Volilci SPD so bili močno mobilizirani na začetku leta. Velike ekonomske težave ter problemi, povezani z njimi, so pomenili dovolj veliko spodbudo za mobilizacijo potencialnih privrženecv SPD. V enajstem tednu je SPD dosegla vrh; to je lahko evforija ali tako imenovani bandwagon efekt, ki je bil posledica strankine zmage na Spodnjem Saškem. Približno v 23-tem tednu so volitve zveznega predsednika pripeljale do vidnega upada podpore socialnim demokratom. Slika pa se je spremenila v vročem delu kampanje, ko je SPD uspelo (ponovno) mobilizirati svoje volilce s poudarjanjem klasičnih socialno-demokratskih zadev ter s "trojko" Scharpinga, Schröderja ter Lafontainea.

Vpliv volilnih dogodkov je viden tudi pri preferencah, izraženih za druge stranke, če smo pripravljene interpretirati majhne spremembe (glej sliko 8.3). Preferiranje Zelenih se je ujemale z rezultati volitev. Dobri rezultati na Spodnjem Saškem ter pri Evropskih volitvah so mobilizirali privrženca Zelenih v Zahodni Nemčiji. Situacija v vzhodni Nemčiji pa je bila videti do neke mere različna. Trend Zelenih na vzhodu je bil negativen, septembrski porazi stranke Zelenih pri volitvah na Brandenburškem ter na Saškem pa so vzeli pogum potencialnim privrženecem te stranke.

Vpliv volitev v Evropski parlament lahko vidimo pri nivoju podpiranja PDS. Čeprav PDS ni uspelo doseči praga petih odstotkov, so dobili prepričljivih 4,7 odstotkov. Potem se je podpora PDS počasi povečala.

Najmočnejši mobilizacijski učinek pred volitvami je pomagal stranki FDP: od 39-tega do 41-tega tedna je FDP zbrala v Zahodni Nemčiji dodatne štiri odstotke volilcev. Racionalni in taktični volilci vladne koalicije, ki so jih aktivirale novice o možnem neuspehu FDP, da bi premagala oviro petih odstotkov, so podprli FDP, pa čeprav so v ožjem smislu imeli raje CDU/CSU (Leihstimmen, izposojeni glasovi). Na koncu je ta mobilizacija podpore omogočila liberalcem, da so si spet pridobili vstop v parlament. Tako vedenje volilcev so opazili tudi pri prejšnjih volitvah (Brettschneider, 1992).

Slika 8.3 Glasovalni nameni za Alliance 90/Zelene, FDP in PDS

Input strank

Po pregledu spremenljivih primerov podpore strank si moramo ogledati še gonilne sile, ki so v ozadju teh primerov. V skladu z našim modelom nastanejo te spremembe zaradi pomembnosti, ki jo povezujemo s posebnimi političnimi problemi in percepcijami; pri tem je stranka najbolj primerna za obravnavanje teh problemov.

Ključni element tega procesa je vedenje strank. Politične stranke delujejo hkrati kot politične organizacije in (potencialno) kot udeleženske v vladi. Če je mogoče, stranke uporabljajo vladne vire, da bi dosegle svoje cilje. V javnosti imajo

vlade normalno večji ugled kot opozicijske stranke. Vendar pa stranke poskušajo pokazati tudi svoj komplementarni položaj med svojimi vladnimi ter strankarskimi dejavnostmi. Tako je CDU/CSU igrala dve vlogi, da bi leta 1994 kultivirala volilce: vlogo stranke ter vlogo člana zvezne vlade. Na ta način je lahko kombinirala programsko funkcijo stranke na simboličnem nivoju ter funkcijo vlade na operativnem nivoju. SPD je skušala na podoben način uporabiti svoj položaj v deželnih vladah.

V januarju je CDU prikazala svoj gospodarski program, ki se je zavzemal za neo-liberalno politiko, orientirano na oskrbo. Po tem programu bi moral biti glavni cilj ekonomske politike okrepitev privlačnosti Nemčije kot proizvodjalnega prostora (Wirtschaftsstandort Deutschland). Instrumenti te politike so bili redukcija poslovnih taks ter pretvorba raziskovalnega znanja v nove proizvode. V februarju je stranka sprejela ta program na zborovanju v Hamburgu. Glavna novost tega programa je bila dopolnitev koncepta socialnega tržnega gospodarstva z ekološkimi idejami.

CDU/CSU (ter FDP) sta v svoji vladni vlogi v januarju objavili letno gospodarsko poročilo in v njem izrazili optimizem glede različnih ekonomskih indikatorjev. Vlada je izjavila, da bo letna gospodarska rast za leto 1994 pozitivna in da se bo inflacija zmanjšala. Vlada je dopuščala možnost, da bo v letu 1994 visoka stopnja nezaposlenosti ostala nespremenjena. Na začetku marca je vlada podprla razvoj novega hitrega vlaka (Magnetschwebbahn Transrapid, magnetni viseči vlak) kot primer enega od načinov tehnološke inovacije, kar je obljubila kot ekonomsko spodbudo. Ta odločitev ilustrira konkretne obljube gospodarskega programa CDU.

Na ta način je CDU/CSU postavila ustrezna gesla že zgodaj v volilnem letu. Kasneje je ponavljala ta gospodarska poročila. V tem zgodnjem obdobju so se pokazale prve ekonomske novosti, vendar so mnogi analitiki na začetku dvomili v ta poročila. Optimistična pričakovanja CDU/CSU so se kasneje potrdila in mnogi volilci so ji pripisali še dodatno kompetentnost. Ta pričakovanja napredka so dala CDU/CSU v volilni kampanji še en domiselni argument: sprememba v vladi ne sme motiti ekonomske ozdravitve.

Na gospodarskem področju se je SPD osredotočila na vprašanje javnega dolga. Po eni strani to ni bilo lahko, ker je znaten del volilcev povezoval Socialne demokrate s stereotipi, da ta stranka ne bi znala dobro ravnati z denarjem. Po drugi strani pa je izjemno visok javni dolg pomenil zelo veliko nevarnost za gospodarstvo ter velik javni problem. Ob koncu septembra so na zadnjem zasedanju Bundestaga razpravljali o načrtu zveznega proračuna za leto 1995. SPD je pričela na široko napadati in javnost je to opazila. SPD je obljubila, da bo zmanjšala novi javni dolg, stroške ter subvencije. SPD je objavila načrt davkov že zgodaj tega leta, po volitvah na Spodnjem Saškem. SPD je podprla nadomestitev davčne preobremenitve CDU, ki bi veljala za vse državljane (Solidaritätszuschlag, solidarnostno doplačilo), z davki, ki bi jih plačevali le "tisti z večjim zaslužkom" (Ergaenzungsabgabe, dopolnilna davščina). Ko je SPD objavila svoj načrt davkov, je nastala velika zmeda, ker ni bilo jasno definirano, kdo so "tisti z večjim

zaslužkom" (glej poglavje 3). CDU/CSU je dokazovala, da bi tak načrt uničil gospodarsko ozdravitev.

Vse stranke so ponudile svoje odgovore, kako bi lahko zmanjšali nezaposlenost. Obstajalo je neko splošno mnenje, da bi lahko pomagalo skrajšanje delovnega tedna ter povečanje zaposlitev s skrajšanim delovnim časom. Glavna razlika je vključevala strankarske ideološke pozicije ter časovne okvire, ki so potrebni za rešitev problema nezaposlenosti. CDU/CSU ter FDP so trdile, da problema nezaposlenosti ni mogoče rešiti kratkoročno; namesto tega je treba izboljšati temeljne gospodarske razmere. Na primer, delodajalce je treba spodbuditi k investiranju, ki bi pospešilo ekonomsko rast. SPD ter Alliance 90/Zeleni so želeli uporabiti instrumente socialne politike kot na primer podpiranje agencij za zaposlovanje ter potrošnjo, da bi tako dolgoročno zmanjšali nezaposlenost.

CDU/CSU ter FDP sta delovali tudi na nivoju parlamenta. V januarju je vlada sprejela kratkoročen program za zmanjšanje nezaposlenosti s pomočjo privatnih posrednikov, ki so nazaposlenim pomagali iskati delo. V maju je vlada sprejela nove ukrepe v zvezi z nezaposlenostjo v Vzhodni Nemčiji. Poleg tega je tudi povečala proračun, da bi tako pridobila več javno financiranih delovnih mest za nezaposlene (Arbeitsbeschäftigungsmassnahmen, ukrepi za zaposlovanje). V Vzhodni Nemčiji je vlada zmanjšala stopnjo nezaposlenosti za 0,8 odstotka. Zvezni urad za delo (Bundesanstalt für Arbeit) je v okviru svoje vloge eksperta za delo eksplicitno povezal to zmanjšanje nezaposlenosti z ukrepi vlade.

Prišlo je tudi do ekonomsko utemeljenih razprav v zvezi s socialno politiko. Država je skušala zagotoviti trden finančni temelj za naraščajoče število starejših ljudi, ki so bolni in potrebujejo pomoč (Pflegeversicherung, zagotovitev nege). Vladne stranke so želele nadomestiti delodajalcem njihova plačila za program; CDU/CSU ter FDP sta predlagali ukinitev dveh plačanih dnevov počitnic, SPD pa je predlagala enodnevno redukcijo. Malo pred volitvami na Spodnjem Saškem je prišlo do sporazuma med vladnimi strankami ter SPD. Na obeh straneh so ohranili svoj prestiž: vladne stranke so uvedle shemo kompenzacije, ki je ugodna za delodajalce, SPD pa je delavcem zmanjšala breme.

Na kratko lahko rečemo, da so te politične dejavnosti povzročile reakcije v javnosti. Poleg tega je bila dinamika dejavnosti odvisna od trendov ter objektivnih pojmov, ki so jih interpretirale stranke ter eksperti.

Dinamika agende

Naš cilj je, da opišemo razvoj interesov javnosti v zvezi s temi vprašanji v super-volilnem letu, tako kot je potekal na osnovi aktivnosti strank ter objektivnih okoliščin, opisanih v tem poglavju. Pri tedenskih raziskavah Wahlstudie 1994 smo prosili respondente, naj naštejejo najbolj pomembne probleme, s katerimi se ubada nemška nacija.³ Ugotovili smo, da lahko razvoj teh problemov v volilnem letu razdelimo na tri obdobja: za prvo obdobje je značilno prevladovanje social-

³ Besedilo vprašanja je bilo: "Kateri trije problemi so po vašem mnenju danes v Nemčiji največji?"

no-ekonomskih percepcij; v drugem obdobju se pojavijo vprašanja libertizma/avtoritarizma; za tretje obdobje pa je značilna vroča faza volilne kampanje.

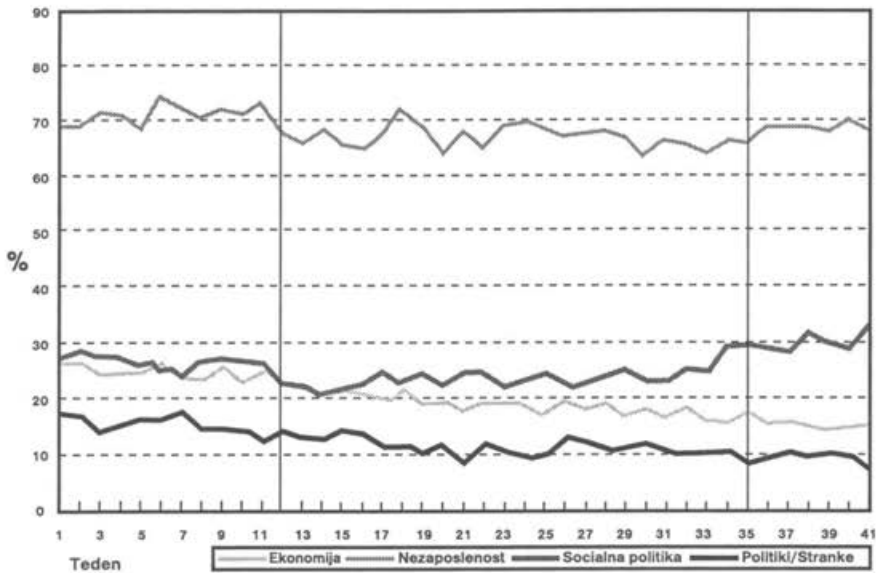
Prvo obdobje: programiranje osnovne linije

V obdobju od prvega do 12-tega tedna so bile za ves preostali del leta ustvarjene temeljne okoliščine za percipiranje teh vprašanj. Poleg nazaposlenosti je bilo na samem vrhu seznama še splošno gospodarsko stanje ter socialna politika (sliki 8.4 ter 8.5). Velika večina zahodne javnosti (povprečje je bilo okrog 70 odstotkov) ter tudi vzhodne javnosti (povprečje je bilo večje od 80 odstotkov) je ocenila nezaposlenost kot pomemben nacionalni problem. Nemško javnost so vznemirjali statistični podatki o rekordni nezaposlenosti; vrhove, ki jih kažejo te percepcije, so povzročala poročila Zveznega urada za delo (tedni 6, 10, 14, 18 ter 23). Opazimo lahko reakcijo na poročilo v šestem tednu, da je nezaposlenost dosegla raven štirih milijonov. Tako na zahodu kot tudi na vzhodu je zaskrbljenost zaradi nezaposlenosti v tednu dni narasla za približno 5 odstotkov. Po desetem tednu so bile novice nekoliko bolj ugodne. Nezaposlenost se je nekoliko zmanjšala: od štirih milijonov na 3.7 milijona. V vsem preostalem delu leta 1994 so Nemci na zahodu in vzhodu navajali nazaposlenost kot najpomembnejši nacionalni problem.

Na začetku leta 1994 so vroče razpravljali tudi o splošnem zdravju gospodarstva. V drugem tednu leta je Zvezni zavod za statistiko objavil, da nekateri ekonomski indikatorji kažejo ozdravljenje. Optimističnih novic je bilo vedno več. Odstotek ljudi, ki so pričakovali boljše gospodarstvo v bodočnosti, se je pričel počasi, vendar vztrajno povečevati. Ritualistični spopad med delodajalci ter delojemalci glede plač je za nekaj časa okrepil zanimanje javnosti za gospodarstvo. Pogajanja so se končala v desetem tednu in poročila medijev so bila pozitivna, v skadu z razpoloženjem javnosti. Vendar pa se v tem prvem obdobju zaskrbljenost za tedanje stanje nacionalnega gospodarstva ni spremenila.

Brez dvoma je vladnim strankam v letu 1994 koristilo, ko je javnost pozabila na davek na bencin, uveden na začetku leta. Pozornost javnosti v zvezi s tem davkom se je zmanjšala v prvih desetih tednih leta. Ko sta Sharping ter SPD kmalu po volitvah na Spodnjem Saškem objavila načrt davkov, je to odvrnilo pozornost javnosti od davka na bencin. Ta premik pozornosti je pomagal vladnim strankam.

Slika 8.4 Politična dejavnost v Zahodni Nemčiji: socialno-ekonomska vprašanja ter politiki/stranke

V prvem obdobju je bila pomembna zadeva tudi socialna politika, še posebno pri Vzhodnih Nemcih. Približno tretjina javnosti na zahodu in na vzhodu je navedla socialno politiko kot pomemben nacionalni problem. Za mnoge Nemce je bilo vprašanje Pflegeversicherung (zagotovitev nege starim in bolnim ljudem) najbolj sporno vprašanje v socialni politiki. Stranke in politične elite so spretno spodbujale željo javnosti, da bi našli neko sprejemljivo rešitev ter tako končali politični boj. Do kompromisa med strankami je prišlo malo pred volitvami na Spodnjem Saškem, v desetem tednu. Po tem kompromisu se je zanimanje za socialno politiko na zahodu in vzhodu Nemčije za nekaj časa zmanjšalo. Politične elite niso kazale slike brezplodnega retoričnega boja za volilce, pač pa so ustvarjale politične kompromise.

Kot povračilo za ekonomske in socialne uspehe se je spremenilo zaupanje v politične akterje. V prvem obdobju negotovosti, političnih škandalov (posebno na Bavarskem) ter javnih razprav o nezadovoljstvu s strankami je skoraj petina Zahodnih in Vzhodnih Nemcev navedla kot glavno stvar probleme v zvezi s politiki in strankami. Publika je kritizirala politične akterje na profesionalni in na moralni ravni. Vendar pa se je ta kritika ob koncu prvega obdobja zmanjšala. Ta trend se je okreplil, ko so volilci dobili priliko, da opazujejo sami sebe. Na Spodnjem Saškem so bile "stranka nevolilcev" ter protestne stranke šibkejše, kot bi lahko pričakovali. Politični voditelji ter mediji so interpretirali ta dejstva na pozitiv-

en način. Individualni državljani so imeli občutek, da njihovo pozitivnejše ocenjevanje politikov in strank, ki so ga povzročili ekonomski in socialni uspehi, ni bilo osamljen pojav.

"Deproblematizacija" ekonomskih vprašanj ter politikov in strank je po končanem prvem obdobju ustvarila praznino, še posebno na zahodu; to praznino je bilo treba napolniti. Odprto je bilo vprašanje, kateri problem bo imel korist zaradi praznine, ki se je pojavila. Stranke bi lahko vplivale na interese volilcev le na omejen način. Pozornost javnosti je bila odvisna od spodbude različnih dogodkov.

Drugo obdobje: okrepitev novih vprašanj

Za drugo obdobje, ki je trajalo od 13-tega do 35-tega tedna leta 1994, je bila značilna strukturna sprememba v seznamu problemov. V tem obdobju so imeli mediji do gospodarstva bolj pozitiven odnos. Eksperti so poročali javnosti o pozitivnih ekonomskih novicah; interpretacije teh podatkov s strani politikov so med prebivalstvom vzbujale večji optimizem. CDU/CSU je v svoji vladni vlogi pojasnjevala ozdravljenje kot rezultat svoje politike. Čeprav je zaskrbljenost zaradi nezaposlenosti ostala visoka, se je pri drugih ekonomskih vprašanjih na zahodu in vzhodu kazal stalen trend navzdol; na vzhodu v manjši stopnji (sliki 8.4 ter 8.5Z). V drugem obdobju je bil rang vprašanj jasen: problemu nezaposlenosti je sledila skrb v zvezi z desnim in levim ekstremizmom, problemi v zvezi s tujci ter socialna politika. Takšna slika je bila še posebno jasna v Zahodni Nemčiji.

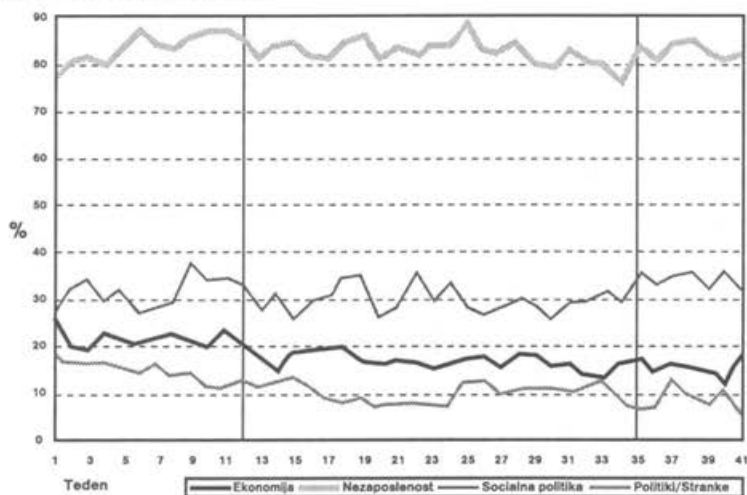
Na splošno velja, da je bila v tem drugem obdobju pozornost usmerjena na problem svobodoljubnih ter avtoritarnih vrednot (sliki 8.6 ter 8.7). Po drugi strani pa so dejavnosti desnega krila skrajnežev razgibale zahteve drugih političnih akterjev, da je treba izboljšati zaščito manjšin ter izgnati skrajneže. Ogenj v sinagogi v Luebecku v 13-em tednu, izgredi proti tujcem v Magdeburgu v 21-tem tednu ter drugi kasnejši dogodki so vzbudili močno dejavnost medijev. V prvi polovici leta je javnost v obeh delih Nemčije reagirala s povečano občutljivostjo. Po izgredih v Magdeburgu je posebna komisija v Bundestagu izjavila, da bodo zakoni, ki govore o desnem ekstremizmu, poostreni. Ustrezni zakonski osnutek so v Bundestagu sprejeli v septembru. Po teh političnih dejanjih se je po 23-tem tednu zmanjšala pozornost javnosti do teh vprašanj.

Po drugi strani pa je del zahodnih volilcev čutil grožnjo nasilja zaradi protestov Kurdov, kar se na slikah 8.6 ter 8.7 kaže kot "tuj trend".⁴ V enajstem tednu so Kurdi pričeli z dramatičnimi protestnimi akcijami proti vladni prepovedi stranke kurdskih komunističnih delavcev ter proti zatiranju etnične manjšine Kurdov v Turčiji. Protestirali so z zaporami na avto-cestah ter žrtvovanjem samih sebe. Ob teh dogodkih je prišlo do intenzivnih razprav o tem, ali naj bi pregnali tiste Kurde, ki so prekršili nemške zakone. Zvezni minister za notranje zadeve Kanther

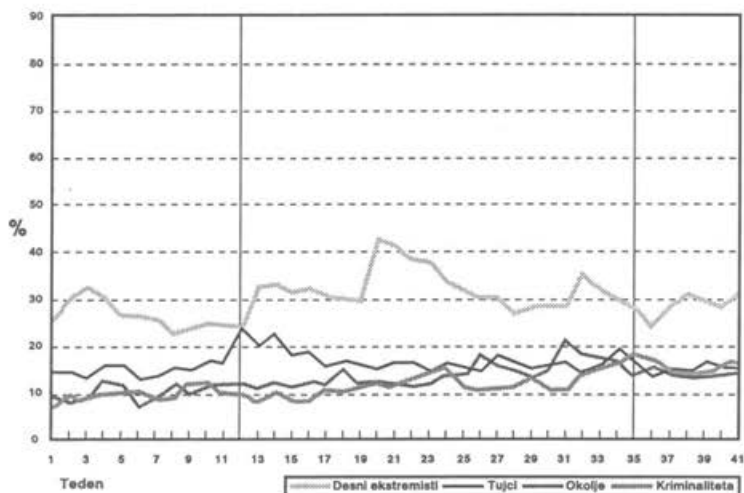
⁴ Vprašanje o tujcih se je bolj nanašalo na zahod; na vzhodu je bila pozornost do tega vprašanja ves čas manjša.

je izjavil, da bi morali Kurde hitro prepeljati v Turčijo. Vendar pa je razprava tekla v drugo smer. Med Kurdi in Turki v Turčiji je potekala krvava državljanska vojna. Nasprotniki izгона so opozarjali na nevarnost mučenja Kurdov, ki bi jih vrnilo v Turčijo. Posredovala so sodišča ter okrepila pozicijo svobode. SPD ter Alliance 90/Zeleni so podprli pozicijo svobode, ki je zahtevala prekinitev deportacij. SPD je izkoristila svoj vodilni položaj v državni vladi tako, da je prekinila deportacije v deželah, kjer vlada SPD. CDU/CSU pa je nadaljevala z deportacijami v deželah, kjer vlada CDU/CSU.

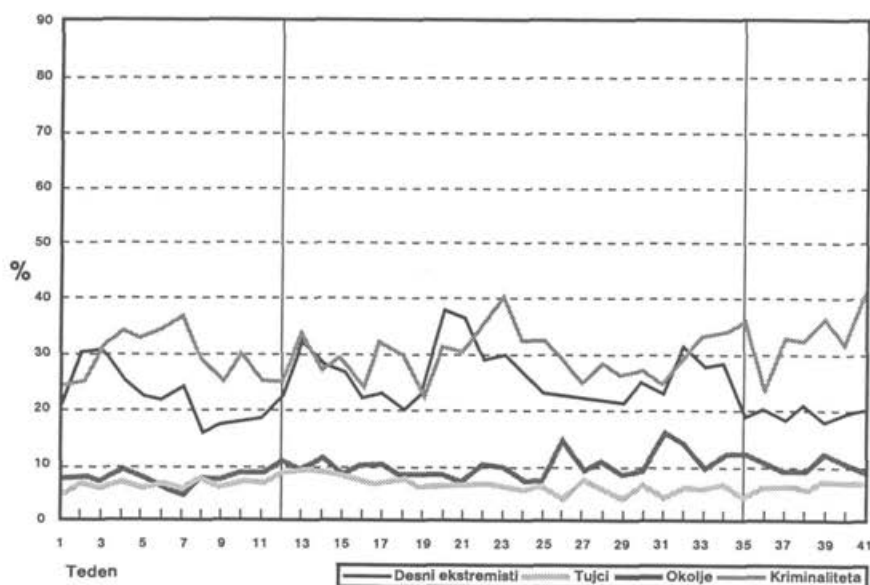
Slika 8.5 *Politična dejavnost v Vzhodni Nemčiji: socialno-ekonomski pokazatelji ter politiki in stranke*

Slika 8.6 *Politična dejavnost v Zahodni Nemčiji: vprašanja v zvezi s svobodo in avtoritarnostjo*

Slika 8.7 Politična dejavnost v Vzhodni Nemčiji: vprašanja v zvezi s svobodo in avtoritarnostjo

Javnost je registrirala te različne informacije: nasilne demonstracije, državljansko vojno med Kurdi in Turki ter politične razprave. Vprašanje o tem, kako naj bi ravnali s tujci, je še naprej vzbujalo pozornost pomembne manjšine ljudi na zahodu vse do volitev v Bundestag.

V tem drugem obdobju sta dve drugi vprašanji imeli korist od praznine, ki je nastala zaradi upada ekonomskih skrbi: to sta vprašanji okolja ter kriminalitete (sliki 8.6 ter 8.7). Poudarjanje teh dveh problemov so spet spodbudili dogodki. Že v prvem obdobju je neka ekološka nesreča - neka ladja je v Severnem morju izgubila tovor strupov, ki so ogrožali nemško obalo - pokazala javnosti, da še vedno obstojajo ekološka tveganja. Po nekaj manjših razpravah v zvezi z okoljem se je glavna razprava osredotočila na način, kako zmanjšati poletno onesnaženost zraka s smogom. Po 25-tem tednu je nekaj dežel, kjer vlada SPD, sprejelo omejitve hitrosti, da bi se zmanjšal promet na avtocestah. Vladne stranke v Bonnu so nasprotovale tej politiki; trdile so, da omejitve hitrosti ne bodo pomagale pri zmanjševanju poletne onesnaženosti zraka. Ta razprava je v drugem obdobju na zahodu spodbudila naraščanje pozornosti v zvezi z vprašanji okolja, čeprav je zanimanje za ta vprašanja ostalo omejeno na vzhod.

Tudi vprašanja v zvezi s kriminaliteto so postala v drugem obdobju bolj pomembna. Objava zvezne statistike kriminalnih dejanj je vplivala zato, ker je Nemčija v devetdesetih letih doživljala zelo hitro rast stopnje kriminalnih dejanj. Posebne težave so imeli z zvezi z visoko stopnjo kriminalnih dejanj prebivalci dežel Vzhodne Nemčije. V vladnih strankah in v SPD so razgoreto razpravljali o

tem, kaj storiti v zvezi s kriminalnimi dejanji. Ni naključje, da so razprave o tem vprašanju dosegle svoj vrhunec približno v času evropskih parlamentarnih volitev v 24-tem tednu. V septembru so stranke soglašale, da bodo oblikovale zakon proti kriminaliteti in proti koncu tega obdobja se je pozornost v zvezi s temi vprašanji zmanjšala.

Na kratko, v drugem obdobju so razvoj dejavnosti v volilni kampanji usmerjali zunanji dogodki. Stranke so potem prevajale te dogodke v politične razprave. Na ta način so stranke oblikovale svojo dejavnost v javnosti.

Tretje obdobje: "vroča" kampanja

Med 35-tim ter 51-tim tednom, ko se je zanimanje za kampanjo povečalo, so stranke okrepile svoja prizadevanja, da bi volilcem sporočile svoje poglede. Že prej smo omenili, da je v letu 1994 naraščal interes javnosti in medijev za volilno kampanjo in za volitve.

Seznam pomembnih vprašanj se je v tretjem obdobju nekoliko spremenil. Na zahodu in vzhodu se je povečal pomen socialne politike, tako da je bil njen rang višji kot pri vprašanjih v zvezi s sovražnostjo do tujcev ter desničarskimi skrajneži. Vzrok za to so bila politična gesla, ki so jih v javnost pošiljale stranke ter drugi akterji. Potem ko je CDU/CSU našla skupen korak s SPD glede preferenc volilcev, je SPD skušala mobilizirati podporo volilcev s pomočjo svojih klasičnih izhodišč; skupine za socialni pritisk so okrepile to sporočilo z objavo statističnih podatkov o nacionalnih nivojih revščine. Kot odgovor na to so kuloarski politiki tržne ekonomije zahtevali zmanjšanje socialnih programov. CDU/CSU je naznanila svoj namen zmanjševanja socialnih programov v naslednjem zakonodajnem obdobju; SPD ter sindikati so odgovorili z ostro kritiko vlade. Poleg tega so bila del te razprave tudi vprašanja v zvezi s socialno politiko, ki so se dotikala interesov srednjega razreda. Na primer, stranke so imele različna mnenja o družinski politiki: CDU/CSU je podpirala preferencialno obravnavo davkov, medtem ko je SPD obljubljala, da bo povečala izdatke za družine.

Na koncu je SPD uspelo, da je vprašanje nazaposlenosti ostalo v mislih zahodnih in vzhodnih volilcev. Povečana pozornost do tega vprašanja v obeh regijah med 34-tim tednom ter tednom volitev je pomenila mobilizacijski učinek Socialnih demokratov.

Pomembna vprašanja in glasovanje

Če volilci definirajo nacionalni problem na nek poseben način, bi morali tudi povedati, katera od strank je najbolj kompetentna, da se ubada s tem problemom. Pogledi volilcev na dobre in slabe strani strank pri sedmih federalnih volitvah (od leta 1969 do 1990) nam kažejo trden rezultat: CDU/CSU percipirajo kot stranko, ki zna najbolje obravnavati gospodarske probleme (Klingemann, 1990).

Leta 1994 smo želeli testirati te ideje in smo zato postavili naslednja vprašanja: kako so volilci percipirali politično delovanje en teden pred volitvami Bundestaga in kako so te njihove percepcije vplivale na volilne preference? Da bi lahko odgovorili na ta vprašanja, smo merili izstopanje vprašanj z vprašanjem o problemih, ki so za nacijo najbolj pomembni. Da bi dobili informacije o volilnih odločitvah ter o razlogih, ki stoje za njimi, smo vprašali, "katero od vprašanj, kateri problem je ali bo najmočneje vplival na vašo volilno odločitev?"

Prvi dve koloni v tabeli 8.1 prikazujeta izstopanje različnih vprašanj v zadnjem tednu volilne kampanje ter odstotek volilcev, ki so izjavili, da bo neko vprašanje vplivalo na njihovo volilno odločitev. Tabela osvetljuje pomembnost socialno-ekonomskih konfliktov: nezaposlenost (73,1 odstotka), gospodarstvo (16,8 odstotka), socialna politika (39,1 odstotka) so najbolj izstopali. Poleg tega je več kot petina ljudi iz raziskave povedala, da vsako od teh vprašanj vpliva na njihovo volilno odločitev. Ta vprašanja predstavljajo dolgoročne komponente strankarskih programov ter stereotipov volilcev. Pomembnost teh socialno-ekonomskih konfliktov nas ne preseneča zaradi ekonomske recesije v zgodnjih devetdesetih letih ter občutja globoke krize na začetku leta 1994, ki smo jo opisali v tem poglavju.

Kolona čisto na desni v tabeli 8.1 prikazuje strankarske preference posameznikov, ki jih zanima vsako od teh posebnih vprašanj. Leta 1994 je CDU/CSU koristilo, da so ljudje percipirali njeno kompetentnost glede ekonomskih zadev (glej tudi poglavje 10). Na primer, med tistimi, ki so imenovali gospodarstvo kot pomemben problem, so volilci dali prednost CDU/CSU (44 odstotkov) pred SPD (29,8 odstotkov). SPD pa je pobrala sadove svoje percipirane kompetentnosti glede socialne politike ter nezaposlenosti.⁵ Jasno se vidi tudi politične probleme FDP, ki ni imela nobenih posebnih področij kompetentnosti.

Druga, manj izstopajoča skupina vprašanj vsebuje postmaterialistične (ali: svobodoljubbe proti avtoritarnosti) vrednote v zvezi z izboljšano kvaliteto življenja (zaščita okolja) ter opozicijo grožnjam manjšinam (borba proti desnemu radikalizmu). V nasprotju s tem je podpiranje zakona in reda in občutje, da so ljudje ogroženi zaradi tujcev. Niso nepomembna tudi tista vprašanja, ki se so razvrstila okrog postmaterialističnih vrednot. Okolje, na primer, ki je prototipsko vprašanje postmaterialistov, volilci percipirajo kot vprašanje, za katerega je kompetentna stranka Zelenih. Tabela nam kaže, da so tisti, ki so si leta 1994 želeli zaščito okolja, v veliko večji meri (60 odstotkov) podpirali Aliance 90 ter Zelene.

⁵ Norpoth in Roth sta napisala, da volitve leta 1994 pomenijo uganko, v kolikor je nezaposlenost, kot najbolj izstopajoč problem, bila za SPO naravno vprašanje. Vendar pa te percepcije kompetentnosti niso bistveno koristile SPD.

Tabela 8.1 Vprašanja (problemi) ter razlogi glasovanja pred federalnimi volitvami

Tip vprašanja	Poudarki pri odločitvi o vprašanih	Glavni razlog glasovanja	Stranka, izbrana zaradi tega razloga
Gospodarstvo	16,8	21,4	CDU/CSU 44,0 SPD 29,8
Nezaposlenost	73,1	29,1	SPD 51,0 CDU/CSU 33,9
Socialna politika	39,1	21,3	SPD 64,0 CDU/CSU 17,8
Okolje	13,3	7,5	A90/Zeleni 60,0 SPD 26,0
Sovraštvo do tujcev, desni ekstremizem	29,9	4,4	SPD 36,7 A90/Zeleni 33,3
Kriminaliteta	23,4	3,1	(SPD 47,8) (CDU/CSU 43,5)
Tujci	13,8	2,6	(CDU/SU 44,4) (SPD 72,8)
(N)	(2423)	(876)	

Vir: *Wahlstudie 1994*; respondenti so bili anketirani en teden pred volitvami.

Opomba: Pri naštevanju pomembnih vprašanj je bilo možnih več odgovorov, ki so pomenili razlog, da se je respondent odločil za svoj način glasovanja. Oklepaji pomenijo, da je bila osnova za izračunavanje manjša kot 30 respondentov.

Zaključki

Na začetku poglavja smo ugotovili, da je za razumevanje dinamike volilne kampanje treba raziskati stran ponudbe strank, ki nudijo programske rešitve problemov naroda, ter stran povpraševanja pri volilcih, ki določajo pomembne probleme. Volilci, ki sledijo racionalnemu pretehtavanju, podpirajo tisto stranko, ki jo percipirajo kot najbolj kompetentno za večino pomembnih vprašanj danega področja. Take percepcije v toku časa ne ostanejo nespremenljive. Seveda obstajajo tudi precej stabilni programski profili strank. Volilci imajo stereotipne ideje o tem, katera stranka zna najbolj obravnavati določena vprašanja. CDU/CSU percipirajo kot stranko, ki zna najbolj obravnavati ekonomske probleme; SPD "si

lasti" vprašanja v zvezi s socialno politiko; Alliance 90 ter Zeleni pa "si lastijo" vprašanja v zvezi z okoljem.

V volilnih letih obstajajo pri percipiranju pomembnih vprašanj določeni elementi, ki so močno odvisni od časa ter oblikujejo dinamiko volilne kampanje. Tudi leta 1994 je bilo tako. Prvič velja, da so se pomembni problemi spreminjali z dogodki ter medijskim spremljanjem, odvisni pa so bili tudi od problemov, o katerih so razpravljali politiki ter eksperti. Po prvih treh mesecih je javnost pričakovala, da se bo gospodarska situacija izboljšala. Podobno so stranke in vlada rešili glavni socialni problem (Pflegeversicherung, zagotovitev nege starim in bolnim). Zato se je zmanjšala pripravljenost javnosti, da bi kritizirala stare stranke. Zaradi teh sprememb so tudi druga vprašanja dobila možnost, da so v večji meri zbudila pozornost ljudi. Vprašanja v zvezi s svobodo kot na primer zaščita okolja, pa tudi nasprotna vprašanja v zvezi z zakonom in redom, so postala pomembnejša. Drugič, strankam je v različni meri uspelo ponovno oživiti svoje tradionalne slike. Volilce so v največji meri zanimala vprašanja v zvezi z gospodarskimi in socialnimi vprašanji "kruha in masla". CDU/CSU je uspelo prepričati naraščajoče število volilcev, da je sposobna prispevati k ekonomski ozdravitvi. CDU/CSU je uspešno komunicirala z volilci v vlogi stranke s programskimi sporočili, pa tudi v vlogi glavnega vladnega akterja. V zadnjih tednih volilne kampanje je SPD vplivala na politične poglede volilcev tako, da je oživila svoja tradicionalna vprašanja socialne demokracije. Odločitev Sharpinga, kandidata SPD za kanclerja, da bo vpeljal "trojko", je bila plodna, toda nadomestila je le prejšnje strankine izgube. Na koncu volilne kampanje je SPD ostala tam, kjer je bila na začetku volilnega leta.

Alliance 90 ter Zelenim je koristilo medijsko obravnavanje vprašanj v zvezi z okoljem ter njegov mobilizacijski učinek na volilce. Ta vprašanja so motivirala mnoge volilce, da so podprli Zelene. FDP pa ni imela nekega posebnega področja lastnih vprašanj. Na zveznem nivoju je preživela zato, ker so privrženci CDU/CSU "racionalno" izračunali, da je podpora FDP nujna, če želijo ohraniti vladno koalicijo.

Tretjič, leta 1994 je bilo dvajset volitev. To je bila posebna značilnost supervolilnega leta (Superwahljahr). Te volitve so povečale pozornost javnosti do politike ter dale volilcem mnogo priložnosti, da so lahko opazovali sami sebe, pa tudi politične akterje. Pri dveh od teh volitev lahko rečemo, da so imele posebno vlogo. Rezultate volitev na Spodnjem Saškem v marcu so interpretirali kot indikator, da se je končala delegitimizacija starih strank. Na simbolično pomembnih volitvah zveznega predsednika v maju se je CDU/CSU pokazala kot močna stranka, SPD pa je bila poraženka. Oboje volitve je spremljal val mobilizacije. V tistih tednih je bistveno narasel odstotek ljudi, ki so vedeli, katero stranko bodo podprli.

Končno velja, da smo se v naši analizi osredotočili v glavnem na celo Nemčijo ter zanemarili nekatere pomembne posebnosti Vzhodne Nemčije. Na primer, včlanjenost v stranke je bila (in je še) dosti manjša v Vzhodni kot v Zahodni Nemčiji. To smo prikazali z višjim odstotkom Vzhodnih Nemcev, ki niso mogli povedati, katero stranko bi podprli (slika 8.1). Poleg tega se je postkomunistična

PDS pojavila kot relativno močna regionalna stranka v vzhodnem delu Nemčije. PDS si je pridobila svoje volilce v glavnem med privrženci prejšnje SED (glej poglavje 6). To pridobivanje volilcev je bilo olajšano zaradi radikalnih gospodarskih in socialnih sprememb v Vzhodni Nemčiji ter zaradi zanimanja javnosti, ki je spremljalo te spremembe.⁶

Gledano v celoti pa nismo prikazali regionalnih razlik, saj so Vzhodni in Zahodni Nemci na splošno na podoben način reagirali na politične dogodke ter na inpute političnih akterjev. Kljub močno nasprotnim socializacijskim izkušnjam so pričele izginjati politične razlike med Vzhodom in Zahodom.

Iz angleščine prevedel Sergio Švara

LITERATURA

- Brettschneider, Frank. 1992. "Der taktische und rationale Wähler", Politische Vierteljahresschrift 33, 55-72.
- Kaase, Max, and Hans-Dieter Klingemann. 1994. "The Cumbersome Way to Partisan Orientations in a New Democracy," v: M. Kent Jennings and Thomas Mann, eds. Elections at Home and Abroad. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Klingemann, Hans-Dieter. 1983. "Die Einstellung zur SPD und CDU&CSU 1969-80", in Max Kaase and Hans-Dieter Klingemann, eds. Wahlen und politisches System. Opladen, West-deutscher Verlag.
- Klingemann, Hans-Dieter. 1986. "Der vorsichtig abwagende Wähler: Einstellungen zu den politischen Parteien und Wahlabsicht: Eine Analyse anlässlich der Bundestagswahl 1983", v: Hans-Dieter Klingemann and Max Kaase, eds. Wahlen und politischer Prozess: Analysen aus Anlass der Bundestagswahl 1983. Opladen West-deutscher Verlag.
- Klingemann, Hans-Dieter, Richard Hofferbert, and Ian Budge. 1994. Parties, Policy and Democracy. Boulder: Westview Press.
- Klingemann, Hans-Dieter and Franz Urban Pappi. 1970. "Die Wählerbewegungen bei der Bundestagswahl 1969," Politische Vierteljahresschrift 11:111-38.
- Klingemann, Hans-Dieter and Martin Wattenberg. 1972. "Decaying Versus Developing Party Systems: A Comparison of Party Images in the United States and West Germany," British Journal of Political Science 22:131-49.
- Popkin, Samuel, 1991. The Reasoning Voter. Chicago. University of Chicago Press.

⁶ Nismo razpravljali o tem, ali je kampanja CDU/CSU proti "levi fronti" pomagala PDS, da je mobilizirala svoje privržence. V 6 naših podatkih obstoja določena evidenca, da se je to zgodilo. V prvih tednih kampanje "leve fronte" je zelo malo narasel odstotek vzhodnih Nemcev, ki so rekli, da čutijo nekaj takega kot "mentalni zid" med Vzhodom in Zahodom.